

Jerzy Lipka – twórca ludowy z Gogolina, z zawodu ślusarz, spawacz, mistrz kroszonkarski, wielokrotny zwycięzca zarówno ogólnopolskich, jak i wojewódzkich konkursów na najpiękniejszą kroszonkę. Urodził się 2. 04. 1937 r. w Obrowcu. Podtrzymuje rodzinną tradycję Lipków z Obrowca w zdobieniu kroszonek metodą rytowniczą. Udoskonalił, zaprojektował i wykonał wiele specjalnych narzędzi, dzięki którym można uzyskać na zdobionym jajku wyjątkowo delikatny rysunek. Znany gawędziarz i zbieracz miejscowego folkloru słownego. Czynn timer zaangażowany w podtrzymywaniu różnych form ludowej obrzędowości, np. korony żniwne, obrzędy weselne, okolicznościowa poezja, starostowanie. Jest w rejestrze twórców ludowych Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz członkiem Stowarzyszenia Twórców Ludowych. W latach 1975 – 1994 był prezesem Oddziału Opolskiego Stowarzyszenia, a dziś jest jego prezesem honorowym.

Jerzy Lipka – heute ihr Ehrenpraeses. Volkskünstler aus Gogolin, von Beruf Schlosser und Schweisser, Meister der “kroszonki”, wiederholt Gewinner sowohl allgemein polnischer wie auch wojewodschaftlicher Wettbewerbe für die schönsten “kroszonki”. Er wurde am 2. 04. 1937 in Obrowiec geboren. Er bewahrt die Familientradition der Lipkas aus Obrowiec im Verzieren von “kroszonki” mit der Methode der Gravur. Viele Spezialgeräte hat er verbessert, entworfen und hergestellt, dank derer es möglich geworden ist, beim Verzieren eines Eis aussergewöhnlich zarte Muster zu erzielen. Bekannt als Erzähler und Sammler lokaler volkstümlicher Ausdrücke. Tatkräftig engagiert im Bewahren der unterschiedlichsten Volksbräuche, z. B. bei Erntekronen, Hochzeitszeremonien, Gelegenheitsgedichten, spielt er die führende Rolle als ‘Starost’ bei verschiedenen volkskundlichen Festen. Er befindet sich im Register der Volkskünstler im Ministerium für Kultur und Kunst (Ministerstwo Kultury i Sztuki) und ist Mitglied der Genossenschaft der Volkskünstler (Stowarzyszenie Twórców Ludowych). Seit 1975 ist er Praeses der Oppelner Zweigstelle dieser Genossenschaft (Oddział Opolskiego Stowarzyszenia).

OD AUTORA

Oddaję w Państwa ręce krótki materiał związany ze zdobnictwem jaj wielkanocnych. Dopiero kiedy zasiadłem do pisania, uświadomiłem sobie, że to wszystko, o czym chcę pisać, było i jest moim chlebem powszednim, a tak trudno mi to przełać na papier. Czytających ten tekst, proszę o wyrozumienie i życzliwość, gdyż nie chciałbym tu niczego i nikogo pominąć, kto chociażby miał tylko szczere chęci wzbogacenia naszej Skarbnicy Kulturowej – a cóż dopiero tych, którzy mają swój wielki wkład do tej skarbnicy. Myślę jednak, że w ewentualnym wznowieniu uda mi się naprawić moje niedociągnięcia, co tylko przy pomocy Czytelników mogę uczynić. Wielu wielkim twórcom nie było dane żyć w naszych czasach i bardzo mało o nich wiemy, choć bardzo wiele dokonali.

Na przestrzeni ponad trzydziestu lat XX w. odwiedziłem ponad 1300 miejscowości województwa opolskiego. Odwiedziłem kilkuset twórców w miejscu ich zamieszkania, widziałem, w jakich warunkach mieszkają, żyją i tworzą. Zadawałem sobie wtedy pytanie, dlaczego to robią. – Odpowiedź może być tylko jedna – bo to kochają! Z tego, co robią, nie można ani użyć, ani też wyżyć. Wielkie więc słowa uznania im się należą. Myślę, że moja książka pomoże Czytelnikom poznać bliżej twórców, ich świat i problemy, a osobom odpowiedzialnym za kulturę pomoże dostrzec niektórych twórców oraz ich problemy. Nasz problem dotyczy również innych województw: wrocławskiego, katowickiego, wałbrzyskiego, częstochowskiego oraz bielsko-bialskiego. W tym też czasie byłem I wiceprezesem Zarządu Głównego Stowarzyszenia Twórców Ludowych. Takie Stowarzyszenie było tylko w Polsce i jest do dnia dzisiejszego!

Przejdźmy jednak już do samego meritum, czyli jajek. Wszystkie materiały, które Państwu opisałem, są osobiście przeze mnie zebrane i opracowane na przestrzeni lat 1948 – 2003. W moich „archiwach” mam dane około 3000 osób zdobiących jaja. Sam uczestniczyłem w 36 konkursach zdobienia jaj – zdobywając 36 pierwszych nagród. Z tych konkursów 2 były międzynarodowe, 4 – ogólnopolskie, a 30 – wojewódzkich i powiatowych. Opracowałem wszystkie nowe narzędzia do „wyskrobywania” kroszonek oraz wiele „pisaków” do zdobienia pisanek (batik), jak też naturalne kleje do naklejanek (rdzeń sitowia). Opracowałem też na nowo wszystkie techniki barwienia jaj oraz niektóre nowe technologie. Opracowałem wszystkie technologie konserwacji jaj, gdyż kiedyś jaja ulegały fermentacji i nie można ich było kolekcjonować. Zbierano jedynie zdjęcia. Te rewelacyjne technologie konserwacji jaj opracowałem dopiero na początku lat pięćdziesiątych XX wieku.

Wszystkie materiały przekazałem do Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu na ręce ówczesnej pani kustosz, mgr Haliny Jakubowskiej, z którą ściśle współpracowałem aż do jej śmierci, czyli prawie czterdzieści lat. Szkoda, że wiele moich materiałów tam zaginęło po jej śmierci. Obecnie współpracuję ściśle z Muzeum Wsi Opolskiej oraz wieloma innymi muzeami, a najmilej wspominam współpracę z Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie, a szczególnie z nieżyjącym już dyrektorem, dr. Janem Krzysztofem Makulskim.

Kończąc, chciałbym przytoczyć słowa nieżyjącego już prof. dra hab. Romana Reinfusa z Krakowa, światowej sławy etnografa, który, gdy zobaczył opolskie kroszonki (1976 r.), powiedział: *Jest to wielkie dzieło sztuki na małej skorupce.* – Święte słowa!

BEMERKUNGEN DES AUTORS

Ich gebe eine kurze Abhandlung, die sich mit dem Verzieren von Ostereiern beschäftigt, in die Hände des Lesers. Als ich mich zum Schreiben entschlossen habe, ist mir bewusst geworden, dass all das, was ich beschreiben will, für mich gleichsam das tägliche Brot war und ist. Aber trotzdem ist es mir nicht leicht geworden, dies zu Papier zu bringen. Alle, die diesen Text lesen werden, bitte ich um Nachsicht und freundliches Entgegenkommen, weil ich nichts und niemanden übersehen will, wer immer nur Freude hatte, unsere reiche kulturelle Fundgrube darzulegen. Natürlich will ich nicht alle diejenigen vergessen, die sehr viel zu diesen Schätzen beigetragen haben. Ich denke, dass ich bei einer eventuellen neuen Auflage Unzulänglichkeiten korrigieren kann, was mir nur Dank der Hilfe meiner Leser instande zu bringen möglich sein wird. In unserer Zeit haben nicht viele Kunstschaffende gelebt, wir wissen wenig über sie, obwohl sie viel geleistet haben.

Im Zeitraum der Dreissigerjahre des 20. Jh.'s habe ich mehr als 1300 Orte in der Wojewodschaft Oppeln besucht. Ich habe ein paar hundert Künstler in den Orten, wo sie gewohnt haben, aufgesucht. Ich habe gesehen, unter welchen Bedingungen sie wohnen, leben und künstlerisch tätig sind. Dann habe ich mir die Frage gestellt, warum sie das tun. Es gibt nur eine Antwort – sie lieben diese Tätigkeit. Das, was sie machen, kann man nicht praktisch verwenden. Man kann davon auch nicht leben. Diese Leute sollen hohe Werte der Anerkennung bekommen. Ich denke, dass mein Buch den Lesern hilft, die Künstler näher kennen zu lernen, ihre Welt und ihre Probleme. Personen, die kulturelle Verantwortung tragen, kann mein Buch helfen, all dies klar zu sehen, die Künstler sowie ihre Sorgen. Dies alles hat auch mit anderen Wojewodschaften zu tun, mit Breslau (Wrocław), Kattowitz (Katowice), Waldenburg (Wałbrzych), Tschenschostochau (Częstochowa) und Bielsko-Biała. In dieser Zeit war ich auch der 1. Vizepraeses der Hauptverwaltung der Vereinigung der Volkskünstler (Zarząd Główny Stowarzyszenia Twórców Ludowych). Eine solche Vereinigung hat es nur in Polen gegeben, und sie existiert bis zum heutigen Tag!

Wir wollen nun zum Hauptinhalt unserer Arbeit kommen, zu den Eiern. Alle von mir beschriebenen Materialien habe ich persönlich in den Jahren 1948 bis 2003 gesammelt und bearbeitet. In meinem „Archiv“ habe ich Informationen über fast 3000 Personen, die Eier verziert haben. Ich selbst habe an 36 Wettbewerben über das Schmücken von Eiern teilgenommen und habe 36 erste Preise gewonnen. Von diesen Wettbewerben waren zwei internationale, vier allgemein polnische und 30 Wojewodschafts- und Kreisveranstaltungen. Ich habe alle neueren Werkzeuge zum „Ausschaben“ von Eiern besprochen sowie viele „Schreibfedern“ zum Verzieren und viele Geräte zur Schmukschrift auf den Eiern (Batik), auch die natürlichen Klebstoffe zu „naklejanki“ (Mark von Binsen). Ich habe ferner alle Techniken des Eierfärbens modern bearbeitet und einige neuere Technologien entdeckt. Auch alle Konservierungsarten von Eiern habe ich untersucht, weil sich früher die Eier fermentiert haben und es unmöglich war, sie aufzubewahren. In dieser Zeit wurden nur Fotos gesammelt. Die neuen technischen Errungenschaften zur Eierkonservierung habe ich zum ersten Mal Anfang der 50er Jahre des 20. Jh.'s bearbeitet.

Alle Materialien habe ich dem Oppelner Schlesischen Museum (Muzeum Śląska Opolskiego) in Oppeln übergeben zu Händen der damaligen Frau Kustos Mag. Halina Jakubowska, mit der ich bis zu ihrem Ableben fast 40 Jahre lang zusammen gearbeitet habe. Es ist zu bedauern, dass viele meiner Materialien nach ihrem Tod dort verloren gegangen sind. Jetzt arbeite ich sehr eng mit dem Oppelner Freilichtmuseum (Muzeum Wsi Opolskiej) und vielen anderen Museen zusammen. Besonders gern erinnere ich mich an die Zusammenarbeit mit dem Staatlichen ethnographischen Museum (Państwowe Muzeum Etnograficzne) in Warschau, vor allem mit dem verstorbenen Direktor, Dr. Jan Krzysztof Makulski.

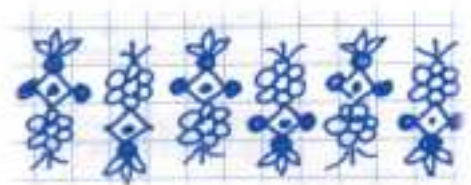
Am Schluss möchte ich die Worte des schon verstorbenen Professors Dr. habil. Roman Reinfus aus Krakau zitieren, eines weltbekannten Ethnographen; als er meine Oppelner „kroszonki“ gesehen hat (im Jahr 1976), hat er gesagt: *Das ist ein grosses Kunstwerk auf kleinen Schalen.* – Heilige Worte!

Od pradawna jajko jest symbolem nowego życia. Dlatego na wiosnę obdarowywano się jajkami. Aby jednak to się stało i miało „sposobny czas”, wybrano Poniedziałek Wielkiej Nocy, bo wtedy było wiadomym, że nastąpiło zmartwychwstanie i życie zwyciężyło nad śmiercią.

Jerzy Lipka

TROCHE HISTORII

ETWAS GESCHICHTE

Elżbieta Pazur

Seit Urzeiten ist das Ei Symbol des neuen Lebens. Daher beschenkt man sich im Frühling mit Eiern. Als „passende Zeit“ dafür wurde, soweit dies möglich war, der Ostermontag gewählt, denn man wusste, dass an diesem Tag die Auferstehung stattgefunden und das Leben den Tod besiegt hat. In sehr zurückliegenden Zeiten hat es sicher keine verzierten Eier gegeben.

Helena Wojtasik

W bardzo odległych czasach na pewno nie przyozdabiano jaj, ale starannie dobierano jaja, dając je kurze do wysiadywania, gdyż sam kształt już wiele „mówi”, czy z tego jaja wylęgnie się zdrowe potomstwo. Ofiarowywano więc tylko takie jajka, które miały wszelkie oznaki zdrowych jaj, gdyż o życie właśnie chodziło. Nie dawano natomiast jaj zdeformowanych, o chropowatej skorupce, czy też o nierównomiernym ubarwieniu skorupki. Nietaktem było też podarowanie jaja o pękniętej skorupce czy starego.

Trotzdem wurden die Eier sorgfältig ausgewählt, wenn die Hühner auf dem Nest gesessen sind, weil die Form des Eis schon viel „aussagt“, ob von diesem Ei ein gesundes Küchken ausgebrütet wird. Es wurden nur solche Eier geschenkt, die alle Eigenschaften gesunder Eier besessen haben, weil es hier um Leben gegangen ist. Auch deformierte Eier hat man nicht gegeben oder solche mit rauher oder unregelmässig gefärbter Schale. Unpassend war es ferner, zerbrochene oder alte Eier zu schenken.

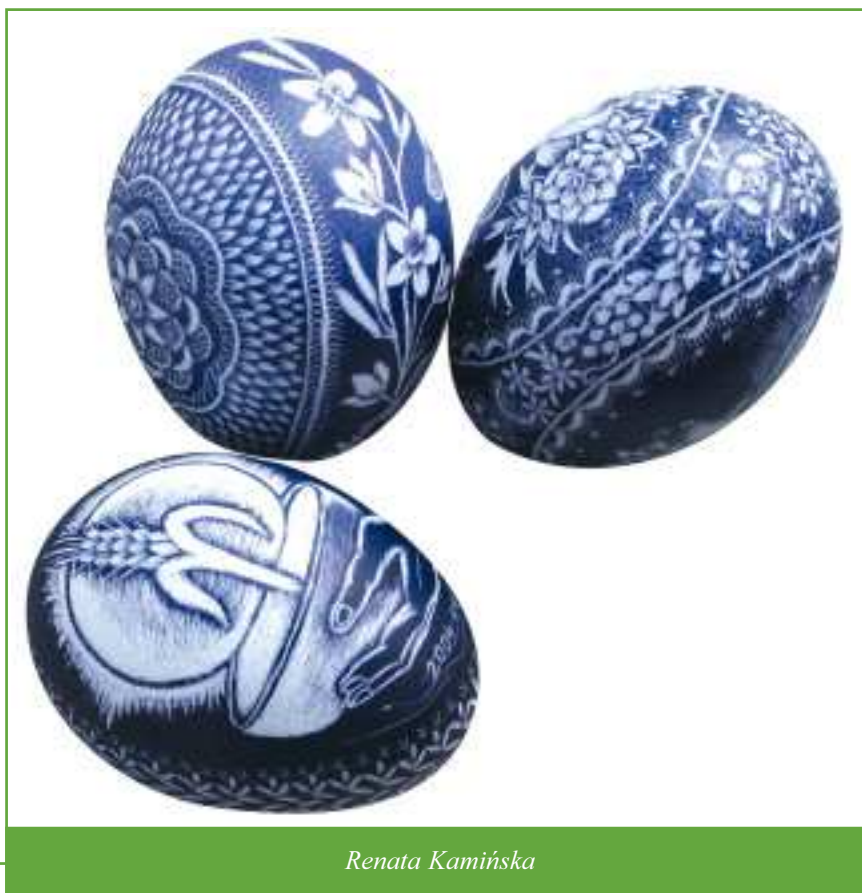

Jerzy Lipka

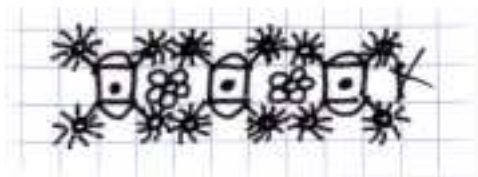

Jak głosi legenda, w Poniedziałek Wielkanocny rano mężczyźni polewali niewiasty wodą (symbol życia), a one się odwzajemniały, darując im jajko (drugi symbol życia).

Wie eine alte Legende besagt, haben am Ostermontag früh die Männer Frauen mit Wasser begossen (ein Symbol des Lebens), und diese haben ihnen als Gegengabe ein Ei geschenkt (ein anderes Symbol des Lebens).

Renata Kamińska

DOBÓR JAJ I ICH GOTOWANIE

DIE AUSWAHL DER EIER ZUM KOCHEN UND DIE VORBEREITUNG ZUM VERZIEREN

Podstawowym składnikiem budowy skorupy jaj jest wapno z innymi domieszkami mineralnym. Biorąc to pod uwagę, wiemy, że przydatność jaj jako surowca do zdobienia będzie bardzo różna. Największym mankamentem jest kruchość skorupy, co powoduje kłopoty w czasie wydrapywania ornamentu, gdyż jajo (skorupa) po prostu pęka.

Der Hauptbestandteil der Eierschalen ist Kalzium mit anderen mineralischen Zusätzen. Wenn wir das in Betracht ziehen, wissen wir auch, dass die Brauchbarkeit der Eier als Grundlage zum Verzieren sehr verschieden sein kann. Die grösste Schwierigkeit liegt in der Zerbrechlichkeit der Schalen, woraus sich Probleme ergeben können, wenn ein Ornament ausgeschabt wird, weil die Eier (die Schalen) oft zerspringen.

Najczęściej zdobione są jaja kurze i gęsie. Jaja kaczek są używane sporadycznie, gdyż ich skorupka jest zbyt „śliska” i nożyk się po niej ślizga. Pod koniec XX wieku „wyskrobywałem” pierwszą kraszankę na strusim jajku, a było to na Farmie Strusi w Hambach koło Schweinfurtu w Niemczech. Obecnie dostępność do tych jaj jest powszechna i dlatego coraz częściej pojawiają się strusie kroszonki.

Am häufigsten werden Hühner- und Gänseeier verziert. Enteneier verwendet man sporadisch, weil ihre Schalen sehr „glatt” sind und das Messerchen auf der Schale ausrutscht. Am Ende des 20. Jh.’s habe ich als erstes „kraszanka” ein Straussenei „gekratzt”. Es war von einer Straussenfarm in Hambach neben Schweinfurt in Deutschland. Jetzt sind diese Eier allgemein zugänglich, und darum sieht man häufig Straussen-„kroszonki”.

Helena Wojtasik